

MILE BOGOVIĆ

SENJSKA KATEDRALA U BISKUPSKIM IZVJEŠĆIMA ZA RIM I U POSTUPCIMA ZA BISKUPSKA IMENOVANJA

Mile Bogović
Sakralna baština
HR 53270 Senj

UDK:72.033:726](497.5 Senj)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1995-04-18

Autor polazi od radova Josipa Frančiškovića i Melite Viličić. Zatim donosi podatke iz Tajnoga vatikanskog arhiva, i neke iz Biskupskog arhiva u Senju, koji ne samo da nadopunjuju dosadašnje poznavanje katedrale nego i ispravljaju neka dosadašnja kriva shvaćanja.

U uvodnom dijelu daje svoje refleksije na prosudbe Melite Viličić o obliku katedrale u srednjem vijeku. Zatim navodi što kažu vatikanski izvori o katedrali u 17. stoljeću. Ona je tada istog oblika kao i u prijašnjim stoljećima, ali izvana iziskuje popravke, a iznutra preuređenje. Katedrali nije bila posvećena dovoljna briga jer su biskupi u 17. stoljeću uglavnom stolovali izvan Senja.

Preokret u odnosu na katedralu dolazi s Martinom Brajkovićem (1698.-1703.). On će se nastaniti trajno u Senju i obnoviti dotrajale biskupske dvore, a time će omogućiti i svojim nasljednicima da stanuju u Senju i da se više posvete senjskim poslovima. Tada će Bedeković 1706. preurediti svetište, Ratkaj će srušiti svodove i bočne zidove i sagraditi novu lađu, višu i bez volti. Tu crkvu on je 1714. posvetio, a unutrašnjost je bila uređena tek 1717. Benzoni je dodao južnu, a Čolić sjevernu lađu, nakon čega je 1752. ponovno posvetio katedralu. Stari zvonik pred katedralom obnovljen je 1826. On je 1900. srušen i na drugom mjestu, u blizini, sagrađen ovaj današnji troškom od 40.000 kruna.

U Tajnom vatikanskom arhivu nalazi se fond biskupskih izvještaja "ad limina". Naime, nakon Tridentskog sabora (1547.-1562.), biskupi su bili dužni u određenim vremenskim razmacima slati u Rim izvješće o stanju svoje biskupije. Senjski biskupi bili su obvezatni slati izvješće svake treće godine.

Neko vrijeme ravnali su se prema obvezama mađarskih biskupa, što znači da su ih slali svake četvrte godine. Ipak nemamo toliko izvješća koliko trogodišta, pa ni koliko je četverogodišta. Naime, zbog posebnih razloga moglo se dobiti oslobođenje od te obveze.

Prvo takvo izvješće za senjsku biskupiju poslao je Markantun de Dominis 1602. godine. Od tada možemo iz tih izvješća pratiti život biskupije. Dakako da je neizostavno bilo i izvješće o glavnoj crkvi - katedrali.¹ Drugi izvor iz istog Arhiva jesu postupci za imenovanje biskupa. Prije nego uslijedi imenovanje, provede se postupak pri kojem se svjedoci ispituju o podobnosti predložene osobe i o stanju biskupije za koju se predlaže.² U tom drugom dijelu također se redovito nalazi pitanje o stanju katedrale.

Držao sam korisnim tim podacima iz Vatikanskog arhiva nadodati i neke iz Biskupijskog arhiva u Senju. Taj arhiv još nije sređen pa se može očekivati i vrednijih podataka, pogotovo iz 19. i 20. stoljeća. Oni iz starijih razdoblja uglavnom su iskorišteni prije ili u ovom radu.

Senjska katedrala bila je predmet izučavanja dvaju istraživača: Josipa Frančiškovića i Melite Viličić.

Frančišković je sa svoja dva članka iznio što zna o katedrali.³ On je uglavnom pisao na osnovi onoga što je u katedrali u svoje vrijeme mogao vidjeti i pročitati, pa je sve to izložio u dosta slobodnoj interpretaciji, služeći se premalo objavljenim izvorima i arhivskom građom. Glavni je nedostatak njegova članka u tome što je pisan pod pretpostavkom da je katedrala bila odmah na početku trobrodna. Mogli bismo reći da je rad Melite Viličić

---

¹ Izvješća ili *Relationes ad limina* senjsko-modruških biskupa nalaze se u fondu *Congregatio Concilii, Relationes ad limina*, vol. 734. Tu su izvješća biskupa: Markantun de Dominis (1600), Vincetius Martena (1615), Hijacint Dimitri (1684), Sebastijan Glavinic (1695), Benedikt Bedeković (1708), Nikola Pohmajević (1728), Ivan Krstitelj Benzoni (1741), Juraj Vuk Čolić (1748, 1753, 1757, 1761), Pijo Manzador (1773), Ivan Krstitelj Ježić (1795, 1802, 1814, 1822, 1826), Juraj Posilović (1885, 1890), Anton Maurović (1900), Roko Vučić (1913) i Josip Marušić (1919). Te su sve u istoj kutiji. Novije još nisu dostupne.

² Postupci (procesi) za imenovanje senjsko-modruških biskupa nalaze se u tri različita fonda. Najbrojniji su u fondu Arhiva Bečke nuncijature (*Archivio della Nunziatura di Vienna, Processi dei Vescovi e degli Abbati*), jer je ta nuncijatura bila nadležna za ove krajeve. Nekoliko postupaka nalazi se u fondu Datarije (*Processus Datariae*), a nekoliko u arhivu Konsistorijalne kongregacije (*Processus concistoriales*). U nekim slučajevima spisi su na dva mjesta. Dakako, na jednom su originali, a na drugom prijepisi.

³ Josip FRANČIŠKOVIĆ, *Stolna crkva u Senju sa zvonikom iz 1000. godine*, *Bogoslovska smotra*, 15 (1927), 4, 417-432. i Josip FRANČIŠKOVIĆ, *Posveta stolne crkve u Senju*, *Bogoslovska smotra*, 20 (1932), 1, 83-87.

toliko proširio naše poznavanje katedrale da je Frančiškovićev rad postao slabo uporabiv. Jedino za što će se njegov rad i dalje trebati iskoristiti jest opis katedrale prije rušenja u drugom svjetskom ratu.

Melita Viličić podvrgla je minucioznoj analizi podatke koji su joj bili dostupni najprije u Radu JAZU,⁴ a poslije i u Senjskom zborniku.⁵ U tim radovima poznavanje katedrale jako je unaprijeđeno. Osim toga, tu možemo vidjeti kako je ona izgledala u obnovi nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu. Melita se Viličić služila svim upotrebljivim podacima iz Frančiškovićeve rada, ali je u istraživanju objavljenih i neobjavljenih izvora bila mnogo sustavnija i cjelovitija, a u izvođenju zaključaka mnogo opreznija i preciznija. Njezin rad ostaje i dalje najtemeljitija i nezaobilazna studija o nastanku i razvoj senjske katedrale. Ovdje ne želim ponavljati sve rezultate njezina istraživanja, nego samo nadodati neke podatke kojima se ona nije služila, a koji u nekim vidovima nadopunjuju, u nekima pak ispravljaju njezinu sliku o katedrali. To se odnosi u prvom redu na preuređenje katedrale u 18. stoljeću.

Melita Viličić napravila je zanimljiv tlocrt katedrale, zvonika i biskupskog dvora u 13./14. stoljeću (slika 1), zatim od 15./17. stoljeća (slika 2) i nakon rekonstrukcije u 18. stoljeću (slika 3).⁶ Teško se oteti dojmu da su na prvom tlocrtu (slika 4) zapravo dvije crkve. Ona manja bit će s vremenom pretvorena u biskupski dvor, ali će i dalje biti vidljiv preostali zvonik, koji je postao sastavni dio biskupskog dvora. Taj zvonik se nipošto ne može stavljati u sklop današnje katedrale, a kada se govori da katedrala ima zvonik, uvijek se ima na umu onaj pred pročeljem katedrale. Prema tom tlocrtu u svetištu nema mjesta za kor kanonika. Imajući u vidu da je 1340. samo kanonika bilo 12, a s njima su zajedno molili i prvaci (svećenici, popovi), svetište za njihov kor moralo je biti veće, bar do razine današnjega vanjskog sakristijskog zida.

I Frančišković i Viličićka drže da je prva sakristija napravljena koncem 15. stoljeća. Tu je misao Viličićka uvertala i u svoj tlocrt (slika 5). To se izvodi iz natpisa koji je nad sakristijskim vratima: ANDREAS DE MUTINA EPS SEGNIEI FIERI FECIT ANNO DNI MCCCCLXXXVIII (Dao napraviti Andrija iz Modene, biskup senjski.). Najprije, tu se ništa ne kaže o

⁴ Melita VILIČIĆ, *Arhitektonski spomenici Senja*, Rad JAZU, 360, Zagreb, 1971, 97-104. U prilogu su, kao separat, arhitektonski snimci.

⁵ Melita VILIČIĆ, *Grafička rekonstrukcija katedrale sv. Marije u Senju*, Senjski zbornik, 3, Senj, 1967-69, 54-87. Ovaj članak napisan je poslije gore spomenutog, ali je objavljen prije njega.

⁶ M. VILIČIĆ, nav. dj., 58.

tome što je Andrija dao napraviti. Možda se radi samo o novim vratima. Svakako se ne može olako prijeći preko odredbe u statutu Senjskog kaptola iz 1340. prema kojemu klerici trebaju po određenom redu izlaziti iz sakristije prema oltaru.⁷ Želeći nastanak sakristije vezati uz neodređeni natpis Andrije iz Modene, Frančišković kaže da se u statutu pod riječi sakristija misli "ovaj dio straga kora",⁸ što se ne može prihvatiti. Prijašnja sakristija nije ni morala biti na istom mjestu gdje je ova današnja. Neka prostorija je postojala u produžetku današnjeg oltara Gospe Žalosne, što bi moglo u prvo vrijeme biti jedna sakristija, a poslije je postala crkvice. Ne treba smetnuti s uma činjenicu da templari nisu bili svećenički red, ali su molili časoslov kao i drugi redovnici, no to onda nisu činili u svetištu. (U tom slučaju ono je moglo biti onako tijesno kako ga prikazuje slika 4). Njima je bila potrebna dulja lađa, kao što je to slučaj s našom katedralom. Dakako da te pretpostavke vrijede samo u slučaju da su katedralu gradili templari, dakle između 1185. i 1269. godine, što i ne izgleda nevjerojatno.

Nemamo naznaka da je katedrala u 15. i 16. stoljeću pretrpjela neke veće izmjene. Promjena je moglo biti u unutarnjem uređenju i oltarima. Koncem 16. stoljeća crkva je jednobrodna, s 13 oltara. Osim glavnog oltara tu su još pokrajnji: sv. Petra, sv. Tome, sv. Cirijska (Kirjaka), sv. Katarine, sv. Grgura, sv. Antuna, sv. Blaža, sv. Trojice, sv. Vida, sv. Sebastijana i sv. Jakova. U blizini su crkve sv. Ane, sv. Ivana Krstitelja i sv. Marije Magdalene s oltarima istoimenih svetaca.⁹ Iz toga ne možemo zaključiti jesu li ti oltari bili jednostavno prislonjeni uz zid ili su sa strane bile kapele s posebnim udubljenjima (apsidama). Svaki oltar imao je svoje prihode. Svjedok u

---

⁷ "Temje narediše, da časnej čin se čini u crkvi senjskoj da g. biskup s kapitulom zberu tri parvadi, tri žakni evangelski, tri apustolski, tri akoliti... ti imu služiti velikomu oltaru senjske crkve po vsu nedilju... i da u kup, slavljemni svitami oblečeni, u slavni dneh pojdu k oltaru *od sakrestie* (istaknuo M. B.), prie akoliti, po nem opustolski, po nem žakan evangelski četarti pop" (Manojlo SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst, 1856, 80-81). I ovdje napominjem da se taj Kaptolski statut ne može stavljati u 1380. godinu, nego u 1340. (o tome Mile BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i statut Senjskog kaptola*, Senjski zbornik, 15, 1988, 23-25).

⁸ J. FRANČIŠKOVIĆ, *Stolna crkva*, 423.

⁹ Kaptolski arhiv Senj, Popis knjiga, br. 2, f. 42v. Godine 1493. 27. VII. Senjani pišu papi i mole za potpuno oprostjenje na dan sv. Petra onima koji katedralu posjete (Starine, 38, 18-19). Taj oltar nalazi se i koncem 16. stoljeća u katedrali. Godine 1602. 2. studenoga, arhižakan Juraj Bogutić prodaje podrtine kuće na Križu u Senju Matiji Pitešiću za godišnji probitak od 8 libara, koja kuća spadaše kapeli sv. Ane tik stolne crkve, koje on kapelan bijaše (M. SLADOVIĆ, nav. dj., 175). Ne nalazimo u katedrali više oltara Triju Kraljeva, koji se u njoj nalazio 1448 (Đuro ŠURMIN, *Hrvatski spomenici*, I, Zagreb, 1899, 174).

postupku Agatićeva biskupskog imenovanja (1617.) dao je svoje svjedočanstvo, kao i Kristofor Rudolf. On je boravio u Rijeci od 1584. do 1592. i za to vrijeme posjećivao je Senj. Kaže da je u to doba katedrala bila dobro uređena i nije bilo potrebe ni za kakvim popravkom. Imala je lijepi toranj, orgulje, groblje i sakristiju s namještajem koji doliči katedrali. Nasuprot katedrali nalazi se biskupski dvor, koji je u ono doba bio ruševan jer biskupi dugo nisu u njemu boravili.¹⁰

Markantun de Dominis tuži se 1602. godine da je katedrala ruševna, izgubila je polovicu kanoničkog kora jer se dio svoda srušio na nj. Veliki oltar prislonjen je uz zid glavne kapele. Na njemu se čuva piksida sa sv. Sakramentom. U crkvi se nalazi još šest neuređenih oltara, bez kulta i ukrasa. Postoje dvije sakristije: jedna javna za paramente, a druga manja po strani za pohranjivanje spisa, srebrnine i drugih dragocjenosti. U crkvi je krstionica, ima dosta pokvarene orgulje, toranj dosta prostran i visok s dobrim zvonima.¹¹

Prema iskazu Ivana Evangelistija, augustinskog provincijala za Štajersku, godine 1613. katedrala je u dobrom stanju. Na oltarima su lijepe slike. Slično kaže i karlovački kapetan Gašpar Stepanović.¹² Prema

¹⁰ Archivio Segreto Vaticano (ASV), Nunziatura di Vienna, *Processi dei Vescovi e degli Abbati*, n. 5.

¹¹ "Ecclesia Segniensis est sub invocatione Deiparae Virginis in Coelum Assumptae, ruinoso prorsus et lapsui proxima, chori medietatem amisit ex ruinis fornicis; altare maius adhaeret parieti in capite capellae maioris, in eo servatur propria pyxide SSmum Sacramentum Eucharistiae. Sunt in eadem ecclesia alia sex altaria sordida, absque cultu et ornamentis. Duae sunt sacristiae, altera publica pro paramentis, vilibus nunc et laceris, et sacerdotalibus commodis; altera parvula et secretior, veluti scripturarum quoddam archivium, argenti et si quid est pretiosius conservatione. Adest in ecclesia fons baptismatis, habet organum, sed pene corruptum, habet campanile satis amplum et altum cum bonis campanis" (ASV, Congregatio Concilii, *Relationes ad limina*, vol. 734, De Dominis).

¹² "La chiesa cathedrale sta in edificij bene, et congruemente, rispetto alla qualita del luogo edificato. Ci e la casa episcopale vicino alla chiesa cathedrale la quale casa di maniera ruinoso, cha ha bisogno di grandissimo riparo. Gli Altari di detta chiesa sono tenuti con belle imagini convenientemente (ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, *Processi dei Vescovi e degli abbati*, n. 2. Isto u *Processus concistoriales*, n. 14). Biskupska je kuća, dakle, vrlo ruševna. Biskupske dvore zapalili su vojnici za vrijeme Markantuna de Dominisa. Zato je novoimenovani biskup Vinko Martena tražio od pape naredne godine dozvolu da može stanovati u Rijeci. U izvješću iz 1615. kaže isti da je u Senju boravio samo 20 dana, i to na vlastiti trošak (Congregatio Concilii, nav. mj.) Iako jedan svjedok kaže da je prije 1613. obnovljena, ta obnova nije bila temeljita jer se poslije spominje da su potrebni popravci u drvenoj građi. Između crkve i biskupskog dvora nalazi se samo cesta. Može se reći da je dvor uz crkvu. Dosta je velika. Mogla bi se popraviti s 500 forinti. Drugi put će se reći da je dvor udaljen od crkve nekoliko koraka. Biskupi u 17. stoljeću općenito su rijetko boravili u Senju. Najčešće su boravili u Bakru, pa se crkva sv. Andrije u Bakru često naziva katedralom.

svjedocima u postupku za biskupsko imenovanje 1617. potrebni su na katedrali popravci, posebno na krovu, a neki radovi na mozaicima i na krovu, prozorima i vratima. Crkva je građena u lijepom starinskom stilu (nobilmente all'antica), zvonik je također građen po starinski, lijep, s dobrim zvonima. Orgulje su slabo čuvane a groblje je prostrano.¹³

Među svjedocima u postupku za imenovanje Marijanija za biskupa 1642. nalazi se i senjski kanonik i bibrirski župnik Ambrozije Brozović. On kaže da je katedrala posvećena Majci Božjoj, dosta je dobre građe i nisu potrebni popravci. On to zna jer ondje stanuje.¹⁴ Sljedeće godine na zvonik je stavljen sat.¹⁵

U postupku za Franciscija 1647. prvi se put spominje da je biskupija sufragana kaločke nadbiskupije. Do tada se uvijek spominje da je Senj unutar splitske metropolije. To kaže ostrogonski kanonik, a znade to po tome što je tako čitao u knjigama i što je vidio da senjski biskupi dolaze na sinodu u Ostrogon. Također se prvi put tada spominje da je katedrala posvećena sv. Jurju. To je posvjedočio Franjo Kačić, Riječanin koji boravi u Beču. On je katedralu vidio 1638. i tada je nije trebalo popravljati.¹⁶ Tako će biti sve do

---

Ta udaljenost biskupa negativno je utjecala na stanje katedrale i biskupskog dvora u Senju. Biskupske dvore popraviti će temeljito tek Senjanin Martin Brajković, o čemu je on izvijestio papu oko 1703. godine (Daniele FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV, Venetiis, 1759, 155).

¹³ (ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, nav. mj., n. 5). Spominju se na oltaru relikvije svetaca, ali ne kaže se kojih. Tršćanin Marchius Marchesinus kaže da je jednom za Božić na oltaru vidio dvije relikvije u obliku glava. Ostrogonski kanonik Jakov Suzerkij reći će 1647. da je vidio na oltaru sljedeće relikvije: nogu sv. Jakova, nogu jednoga od Nevine dječice, krv sv. Stjepana Prvomučenika i mnoge druge relikvije (Nunz. di Vienna, *Processi*, n. 87). Godine 1689. Riječanin Anton Fiorini misli da su na oltaru relikvije sv. Uršule i njezinih pratilja (Nunziatura di Vienna, *Processi*, n. 247). Glavinčić u svom izvješću 1695. nabraja sve relikvije: "Prvo dvije svete glave, koje se nalaze u srebrnim tekama (kutijama), pratilja sv. Uršule, potom tri drvena pozlaćena relikvijara; u prvom je ruka sv. Valerijana mučenika, u drugom je dio lubanje svetog mučenika Benigna, a treća isto sv. mučenika Celestina (ASV, Congregatio Concilii, nav. mj. Glavinčić 1695). U inventaru katedrale iz 1727. spominju se dvije srebrne glave s krunama (Kaptolski arhiv Senj, fascioli II, br. 15).

¹⁴ ASV, nav. mj., br. 77 (3. travnja 1642).

¹⁵ M. SLADOVIĆ, nav. dj., 175.

¹⁶ ASV, nav. mj., br. 87. Godine 1666. Franjo Francolini i Stjepan Simontornai također kažu da je katedrala posvećena sv. Jurju. Ovaj drugi kaže da je služio kod Zrinjskoga u Bakru i da je često bio u senjskoj katedrali (ASV, *Processus concistoriales*, vol. 64, ff. 558-572). Godine 1680. pri postupku za Dimitrija, svjedoci Petar de Buffali, trogirski kanonik, i Matija Ilijanović kažu da im se čini da je crkva posvećena sv. Jurju, dok Juraj Kraljić to jednostavno tvrdi (ondje, vol. 80, ff. 626-680). I svjedoci kod postupka 1689. za izbor

Glavinićeva izvješća 1695. godine. On ponovno govori da je katedrala posvećena Majci Božjoj.¹⁷ U međuvremenu svjedoci uglavnom kažu da su katedrali potrebni popravci, nekima je ona dosta velika, drugima dosta malena, već prema tome otkuda dolaze i kakvu sliku imaju o katedrali. Biskup Dimitri 1684. tuži se da je crkva u skrajnjoj bijedi, sakristija veoma siromašna, a kanonici jednako tako.¹⁸

U 17. stoljeću biskupi su rijetko boravili u Senju. Zadnji biskup koji je imao stalni boravak u Senju bio je Anton de Dominis, koji je 1596. poginuo pod Klisom. Njegov nećak Markantun kretao se u visokom društvu, pa i ono kratko vrijeme koliko je bio senjskim biskupom (1600.-1602.) veći dio vremena proboravio je izvan Senja. Uskoci su mu zapalili biskupske dvore, a cijelo stoljeće nisu bili podvrgnuti temeljitim popravcima. Agatić (1617.-1640.), i Marijani (1644.-1647.; 1652.-1665.) bili su Riječani i stanovali su najviše u rodnom gradu. Andrija Francisci (1647.-1652.), Ivan Smoljanović (1666.-1678.) i Hijacint Dimitri (1680.-1686.) boravili su u Bakru, a Sebastijan Glavinić (1689.-1697.) na Trsatu. Tako im ni katedrala nije bila na oku.

U 18. stoljeću prilike su se općenito popravile. Za Senj je je mnogo značilo što je za biskupa bio imenovan Senjanin Martin Brajković (1699.-1703.), čovjek učen, sposoban i odan svome gradu. On je najprije obnovio biskupske dvore, a onda se moglo nastaviti s obnovom katedrale. Brajković piše oko 1702/3. papi da je u cijelosti obnovio srušenu biskupsku rezidenciju u Senju.¹⁹ Izgleda da je Brajković obnovio i katedralu, ali u onom obliku kakav je ona do tada imala. Naime, u postupku za Bedekovića 1703. svjedoci kažu da ni katedrali ni biskupskom dvoru nisu potrebni popravci. Franciscus Chemkorziz kaže da je Brajković popravio neke kapele i oltare, a Petar Bačić

Glavinića, Andrija Stibzig i Anton Fiorini, kažu da je katedrala posvećena sv. Jurju (ASV, Nunziatura..., nav. mj., br. 247).

¹⁷ ASV, Congregatio Concilii, nav. mj., Glavinić 1695.

¹⁸ Nav. mj., Dimitri 1684.

¹⁹ "Significo me destructam residentiam episcopi Segniae totaliter reparasse" (D. FARLATI, nav. dj., 155). Kod postupka za Brajkovića 1698. pitan je i Pavao Ritter (Vitezović), koji se još tada naziva "vicecomes Licae et Corbaviae, 44 an." Za katedralu on kaže: "Cathedralis sub invocatione BMV, nec indiget reparatione", a za biskupsku kuriju: "Habet domum sufficienter capacem pro episcopi habitatione, non magno indiget reparatione". Stvari je dosta uljepšavao jer se radi o njegovu Senju. Drugi svjedok, Josephus Marburg, je realniji. On kaže: "Ecclesia cathedralis BMV indiget reparatione, praecipuae quad altaria... Habet domum pro episcopi habitataione penes ecclesiam sufficienter commodum, sed magna indiget reparatione" (ASV, Nunziatura..., n. 280).

dodaje da nije primijetio da je potreban popravak u vrijeme kada je zadnji put bio u Senju.²⁰

Temeljito preuređenje katedrale započinje biskup Benedikt Bedeković (1704.-1709.). U svom izvješću Svetoj Stolicu 1708. godine on kaže da je prije dvije godine proširio za više od jedne trećine do tada tijesno i tamno svetište i sagradio veliki oltar pred koji je stavio tri nove srebrne svjetiljke.²¹ Farlati dodaje da je otvorio i neke prozore u svetištu i obdario katedralu mnogim dragocjenostima.²² Svetište je trebalo najprije popravljati jer se još Markantun de Dominis tužio da je jedan dio svoda na svetištu pao na kanoničke klupe u njemu. Tim proširenjem katedrale sa strane svetišta nestalo je prostora između katedrale i biskupskog dvora pa je čelni dio apsidnog zida bio ujedno i zid biskupskog dvora, a s bočne strane apside bio je otvor prema biskupskoj rezidenciji, tako da se iz nje moglo gledati u svetište i pratiti misa.²³

Novi veliki zahvat učinio je biskup Adam Ratkaj (1709.-1717.). Nije jasno je li Bedeković pri produljenju svetišta najprije srušio u cijelosti staro svetište pa napravio potpuno novo, ili ga je samo produljio ostavivši prijašnje

²⁰ Franciscus Chemkorzj: "Est in Civitate Ecclesia cathedralis sub invocatione B.M.V., ni fallor Assumptionis. Honesta est illius structura, nec crederem multa indigere reparatione, et Dominus Episcopus aliquas capellas et altaria reparaverit. ...Episcopus congruam habet habitationem, et cum ultimus aliqua restauraverit, puto non indiget restauratione." Odgovara Petrus Bačić, abbas Babocen. 33. godina: "Ecclesia Cathedralis, sub invocatione B. Virginis, ex muro constructa, et quando ultima vice me Segnam contuli, observavi tunc temporis ... nulla indigere reparatione. Domus pro Episcopi habitatione: iuxta mores Patriae, nec procul distans a Cathedrali, nec credere notabili indigere reparatione, quia modernus Episcopus in his attentionem adhibuit" (ASV, Nunziatura..., n. 301).

²¹ "Ecclesia Cathedralis est sub titulo Gloriosae Virginis DEI Matris Mariae in Coelos Assumptae, cuius per antea angustissimum Sanctuarium duobus abhinc Annis in amplissimum plusquam tertiae partis amplificatum est, ac Ara eiusdem maior Mille Ungaricalium pretio sumptibus huius mei Ablegati erigit, ante quam etiam nunc tres de novo argenteae honestissimae continuo ardent lamm-pades in honorem Venerabilis Sacramenti Eucharistiae. Numerat Animos Catholicae Religionis circiter 4000. Duodecim Canonicis Divinis peragendis invigilant (ASV, Congregatio Concilii, nav. mj., Bedeković, 1708).

²² "Cum canonici sacrario admodum angusto ac propemodum coeco uterentur, illud laxavit atque ornavit, et lucis idoneis ad lumen recipiendum fenestras aperuit. S. Joanni Nepomuceno, quem praecipuo quodam cultu venerabatur, extra moenia, prope sacellum Deiparae Virginis, statuum marmoream posuit, Crucem ex argento pulcherime caelatam, pelvim, et ampulas itidem argenteas cathedrali donavit" (D. FARLATI, nav. dj., 158)

²³ Jakov Bogdanić, senjski svećenik, koji je pri postupku za imenovanje biskupa Adama Ratkaja 1709. za vrijeme ispitivanja u bečkoj nuncijaturi, reče: "Domus episcopalis...ex illa possit episcopus sacra quae in ecclesia peraguntur audire... mediocris, sed quad ceteros urbis domus ferme maxima, nulla reparatione indigens" (ASV, Nunziatura..., n. 316).

bočne zidove onakvima kakvim su bili. Kod Ratkaja je jasno da je on voltirani svod i prijašnje bočne zidove lađe do temelja srušio i onda sagradio nove i više zidove, ali bez volti. Taj posao završen je 1717. O tome imamo precizne podatke u izvješću Ratkajeva nasljednika Nikole Pohmajevića (1717.-1730.) u njegovoj "relaciji ad limina" 1728.²⁴ Pohmajević je dobro upućen u stvar jer je u vrijeme kada se to događalo bio generalni vikar senjske biskupije, a to znači ključna osoba u biskupiji jer je Ratkaj poboljšavao i zadnjih se godina nalazio više u Zagorju nego u Senju. Prema tome bi se moglo reći da je to i njegovo djelo. Za njegovo vrijeme nabavljena je i velika pokaznica koja se upotrebljava i sada u svečanijim prigodama.²⁵ On je svakako napravio oratorij u prostoriji biskupskog dvora koja gleda prema svetištu katedrale. U toj prostoriji bio je postavljen i oltar za služenje sv. mise.²⁶ Od prijašnje crkve ostala je sačuvana prednja fasada, koja je također morala biti povišena.

Biskup Ivan Anton de Benzoni (1730.-1745.) bio je prije biskupske službe dulje vremena u Rimu, a i inače je bio vrlo obrazovan. On je negodovao što su se mnogi laćali posla obnove katedrale bez potrebnog znanja i kontrole. Tuži se da je katedrala izrasla u veliku zgradu bez stila i ljepote, koja se sastojala samo od četiri zida. Izvana je sačuvala neke tragove starine, ali samo one manje vrijedne. Benzoni je dogradio desnu lađu i sagradio četiri oltara, od kojih je onaj na čast sv. Franje Ksaverskog

²⁴ "Cathedralis Ecclesia navis toto cum fornice, funditus dejecta, et anno 1717 aedificata sine fornice ad normam modernam. Altare majus factum anno 1706, tunc et Sanctuarium sat bene dilatatum ut comode cancelli 12 pro Canonicis cum Eppali Cathedra ibidem maneant, et sufficiens locus pro pontificando, quod prius erat angustissimum. Capellas habet duas cum altari uno, est praeterea cathedra concionatoris. Altaria alia sunt quinque. Capellae in Cemeterio extra Ecclesiam sunt tres, in Civitate quinque" (ASV, Congregatio Concilii, nav. mj., Pohmajević, 1728).

²⁵ "Ecclesia Cathedralis ...candelabra habet 12 argentea, et Lampades coram Altari Majori tres: Monstrantiam recentissime emptam honestissimam cum Angelis ad Latus candelabrula gestantibus argenteis, constat ad florenos Rhens. 830. Duo capita argentea cum Reliquijs, ampulas duas et scutellam pro colligenda eleemosijna dum primitans eam percipit stans ante altare aliquot calices veteres cum patenis, praeter alios quos habent multi canonici proprios, ita etiam albas quilibet simplex etiam Sacerdos habet proprias" (nav. mj.). To je zabilježio i Sladović u svojoj povijesti na str. 119.

²⁶ Godine 1731. imamo popis soba biskupskog dvora i što je, nakon Pohmajevića, ostalo u njima. Prema tome ima na katu 7 prostorija (s hodnikom). "Nella anticamera... si ritrova anco un Armare grande, dentro il quale v'e l'Altare per dir la santa Messa, l'un e l'altro fatto fare dal defonto. Alla sudette anticamera d'una parte si vede attaccato un oratorio che guarda al Santuario, e dall'altra parte v'e un ambito coperto, l'un e l'altro fatto fare dal defonto." U prizemlju su tri sobe, sobica i kuhinja. U predvorju (cortile) je bunar (pozzo) i prema crkvi cisterna, napravljena od pokojnoga (Kaptolski arhiv Senj, Fascioli II, br. 22).

mramorni, a ostali su drveni. Drven je također i glavni oltar. S druge strane postoje još četiri drvena oltara. Ne znamo koliko su sačuvani oni oltari s kraja 16. stoljeća. Godine 1731. spominju se oltari sv. Nikole i Gospe Karmelske.²⁷ Sljedeće godine bit će sagrađen i oltar sv. Franje Ksaverskog. Benzonijska dogradnja pada svakako prije godine 1737., jer se iste godine, 16. svibnja, već spominje "nova fabrika" u kojoj postoji jedna slobodna raka, koju kaptol dodjeljuje Tomici Dujmoviću. Iz spisa se vidi da još nije sagrađena kripta ispod te lađe, nego se pokapanja obavljaju u samoj lađi.²⁸ Ponadao se da će slično napraviti i s druge strane, sagrađiti lijevu lađu, ali u tome nije uspio. Planirao je srušiti stari toranj i sagrađiti novi na drugom, pogodnijem mjestu. Katedrala ima dvije sakristije: jednu za kanonike, a drugu za ostale svećenike.²⁹

Farlati kaže za Benzonijskog nasljednika Vuka Jurja Čolića (1746.-1764.) da je sagrađio lijevu pobočnu lađu, sagrađio u njoj tri mramorna oltara i uredio unutrašnjost crkve.³⁰ O tome govori i ploča koja je postavljena 1752. u katedrali.³¹ Nipošto nas ne začuđuje što je Čolić ponovno posvetio katedralu, jer od posvete koju je obavio Ratkaj 1714., kada su bili podignuti

²⁷ Kaptolski arhiv Senj, nav. mj., br. 23.

²⁸ Nav. mj., br. 30.

²⁹ "Cathedralis Ecclesia mediocris; sed ineptae molis, nullum artis architectonicae vestigium praesertit; varijs siquidem molitionibus reparata, antiqua Templi facies, nullo ejusdem artis perito accurante, in ingentis aedificii speciem evasit: quatuor tantum parietibus constantem; extrinsecus quaedam retinens antiquitatis suae indicia, et illa quidem barbarae, atque inegalantis. Hanc Episcopus a meridionali parte amplificavit adjectis quatuor Sacellis ad artis regulas expensis, quibus totidem pares in septentrionali latere se brevi adjecturum sperat, quo Sponsa haec sua Ecclesiae speciem induat, atque decorem. Consecrata fuit ab Episcopo Adamo Ratkajo, anno: 1714. Sacrarium habet commodum, Pontificali Throno, et Canonicorum Sedibus instructum, quibus alius Sedilium ordo utraque ex parte praetenditur; in commodum Sacerdotum, aliorumque Ministrorum Ecclesia, et tandem parvulae Sedes succedunt in usum Clericorum. Praeter Aram principem, quae lignea est, auro, et coloribus exornata, octo ali Altaria numerat, quorum unicum marmoreum, in honorem Scti: Xaverij, nuper erexit pia benefactoris liberalitas, Episcopi diligentia excitata;...Turris Companaria antiqua, ruinam undique minitans, brevi dejicietur, et in alio loco exurgit opportuniori, obsequijs Ecclesiae, et pulsantium comodo...Binas habet Sacristias haec Ecclesia, anteriorem Sacerdotum, qui non sunt ex gremio Capituli; interiorem vero Canonicorum, utramque nobili suppellectile comode instructam, quibus large admodum dotata est" (ASV, Congregatio Concilii, nav. mj., Benzoni 1741). Glavne podatke zabilježio je i Farlati (nav. dj., 160).

³⁰ "Alteram quoque medietatem suae cathedralis reaedificari sollicitavit, ac superioris inferiorem tecti partem totam opere plastico exornavit; in qua tres aras marmoreassuo et benefactorum aere erigi curavit" (D. FARLATI, nav. dj., 162).

³¹ Ivan KUKULJEVIĆ, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah*, Zagreb, 1891, 255.

novi bočni zidovi, pa do 1752. katedrala je pretrpjela velike promjene. Najprije su postavljani oltari i uređivana unutrašnost, zatim su dijelom ili u cijelosti srušeni najprije južni pa onda sjeverni bočni zidovi i napravljene su pokrajne lađe, s novim oltarima. U odgovoru Senjskog kaptola pri vizitaciji Pija Manzadora 1764. godine doznajemo koji su sve oltari postojali u katedrali nakon svih tih spomenutih preuređenja. To su: 1. Uznesenja Majke Božje, 2. Majke Božje Karmelske, 3. Sv. Anđela, 4. Ivana Nepomuka, 5. sv. Josipa 6. sv. Antuna Padovanskog, 7. sv. Franje Ksaverskoga, 8. sv. Križa, 9. Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice Marije.³² Uz samu katedralu bile su tri crkvice: sv. Jurja, Nevine Dječice (Svetih Mladenaca) i Žalosne Gospe.³³

S Pijom Manzadorom opet dolazi niz biskupa koji će rijetko boraviti u Senju. On je boravio u Bakru, a njegovi nasljednici Ivan Kabalin (1772.-1786.) i Ivan Krstitelj Ježić (1789.-1833.) boravili su naizmjenice u Novom i Senju. Tek će Mirko Ožegović (1834.-1869.) prekinuti tu tradiciju i uzeti Senj kao jedinu svoju biskupsku rezidenciju. Ipak je zabilježeno da su i ti biskupi radili na obnovi katedrale. Kabalin je tražio pomoć za glavni oltar, koji je i dalje bio onaj drveni iz Bedekovićeve vremena, i za dotrajali toranj, za koji kaže da je iz godine 1000.³⁴ Što je sve Kabalin učinio, nije jasno, ali nakon njegova biskupovanja govori se o katedrali kao o nedavno obnovljenoj.³⁵ Glavni oltar nije ni on obnovio, jer taj čin pripisuje sebi njegov nasljednik Ježić u izvješću koje je poslao u Rim 1795. godine.³⁶ On je nastavio s obnovom. U vremenu od 1786. do 1796. za obnovu katedrale Namjesničko vijeće u Budimu dodijelilo je u tu svrhu 1500 forinti.³⁷ Tada je napravljena i kripa ispod desne lađe s 25 ukopnih mjesta. Priloge za to dali

³² Biskupski arhiv Senj, fascikl A, br. 26.

³³ Nav. mj., fasc. B, br. 29. Godine 1731. pokraj crkve je i crkvice sv. Ane. Sada se ona ne spominje. Ipak će se njezin oltar poslije naći u katedrali. Tada se spominje u blizini i kapela plemenite obitelji Vukasović, ali se ne kaže kome je posvećena (Kaptolski arhiv Senj, fasc. II, br. 23).

³⁴ Biskupski arhiv Senj, fascikl IV, br. 26. Senjski svećenik Nikola Jakobović 1784. za vrijeme postupka za Piccardijevo imenovanje biskupom kaže za glavni oltar da je sagrađen od drva pred stoljeće i više. Možda je zbog tog slabog oltara opet postalo nejasno kome je posvećena crkva. Tako je jedan drugi svjedok u istom postupku rekao da je crkva posvećena Uznesenju Marijini i sv. Jurju (ASV, *Processus concistoriales*, vol. 185, ff. 274-284)

³⁵ Tako kaže 1788. dvorski kapelan Nikola Vučetić za vrijeme postupka imenovanje Ježića za biskupa (ASV, nav. mj., vol. 190, ff. 39-70)

³⁶ "Altaria numerat novem, quorum Sumum, ubi Sacra adservantur Misteria, per me reparatum ac exornatum est. Stratum ejusdem debitam amicit compositionem, pro cuius ordinata restitutione procuratorum magna est sollicitudo" (ASV, *Congregatio Concilii*, nav. mj., Ježić, 1795).

³⁷ Kaptolski arhiv Senj, fasc. IV, br. 26.

su uglavnom kanonici, koji su time ujedno i kupili mjesta.³⁸ Poslije će on reći da je obnovio i druge oltare, ali da je veliki oltar i oltar Sv. Sakramenta obnovio iz svojih sredstava.³⁹ Godine 1822. došlo je do spora između Kaptola i gradske uprave jer je ova držala da nije dobro napravljen strop katedrale. Ježić je nakon toga odredio da se sazove skup stručnjaka da oni prosude.⁴⁰ Godine 1826. obnovio je i stari toranj. Dakako da će s vremenom biti potrebni novi popravci. Šesdesetih godina prošloga stoljeća na obnovi oltara u katedrali radio je Santo Barbieri.⁴¹

Ožegović nije poslao nijedno izvješće "ad limina", pa nećemo ovdje govoriti o njegovu, odnosno Soičevu preuređenju iz 1868./69.

Posilović u izvješću 1885. ne spominje da je poduzimao neke veće zahvate. Maurović 1900. kaže da se sprema na obnovu katedrale i da je za to od hrvatske vlade već dobio 50.000 forinti, a u slučaju da troškovi budu veći vlada će i to pokriti. Dobio je također potrebni novac za obnovu tornja.⁴²

Biskup Vučić piše u Rim 1913. da je više puta tražio sredstva kod hrvatske vlade za obnovu katedrale. Možda će već tekuće godine i započeti s obnovom crkve iznutra jer mu je za to odobreno 60.000 kruna, a uz to ima 20.000 kruna što ih je za obnovu katedrale nekoć poklonio zagrebački nadbiskup.⁴³

³⁸ Nav. mj., br. 17. Senjani te kripe nazivaju katakombama. Frančišković govori da su kripe građene zajedno s katedralom, po njegovu u 11. stoljeću (*Stolna crkva*, 419). Ulaz u te kripe bio je iz lađe. Kada je oko 1830. uređeno novo groblje kod sv. Vida, gradske vlasti su zahtijevale da se kripe u katedrali uredi po svim propisima ili da se zatvore. Oko 1840 kripe su preuređene po suvremenim zahtjevima, tako da je ulaz iz katedrale zatvoren, a otvoren je novi u ogradnom zidu oko katedrale. Iako su bile dobivene sve potrebne suglasnosti, gradske vlasti poslije su tražile da se one zatvore i da se svi mrtvaci pokapaju na novom groblju. Prvi takav spis susrećemo 1844. Nakon što je u preuređenje uloženo mnogo sredstava, Kaptol nije bio spreman da prihvati tu odluku i nastojao je da se on ukine. U spor su se umiješale i više vlasti. Zadnji spis o tome susrećemo u Biskupskom arhivu 1867. Od 1857. do 1867. pokopano je u tim kriptama 29 mrtvaca (u spisu br. 456/1867 nalaze se njihova imena. Dne 30. lipnja 1867. Namjesničko vijeće u Zagreb određuje kako trebaju biti uređene kripe (spis br. 1785). Uvjeti su takvi da to zapravo znači njihovo zatvaranje. Nakon 1868. ne nalazimo nijedan slučaj pokapanja. U kriptama ne nalazimo natpisa iz kraja 18. i početka 19. stoljeća. Vjerojatno je to zbog toga što se nako 30 godina mogao na mjesto prijašnjega staviti novi pokojnik. U prepisci ne nalazim podatke o kriptama ispod velikog oltara. Nema sumnje da su propisi isti i za tu kriptu, sam što se u slučaju pokopa biskupa može udovoljiti i strožim kriterijima (balzimiranje i sl.).

³⁹ ASV, Congregatio Concilii, nav. mj., Ježić, 1822.

⁴⁰ Biskupski arhiv Senj, PK 28 (1822), br. 2198 i 2209.

⁴¹ Biskupski arhiv u Senju, *Protocolli*, P. 35, n. 773.

⁴² Congregatio Concilii, nav. mj., Maurović, 1900.

⁴³ Nav. mj., Vučić, 1913.

Zaključak

Senjska katedrala doista je jedan od "najzanimljivijih sakralnih objekata naših krajeva uopće" (M. Viličić). O vremenu njezina nastanka i o njezinoj arhitekturi postoje još mnogi upitnici. Ako je pred njom do 1826. stajao zvonik iz 1000. godine, vjerovati je da je kameni dio pročelja stariji od ciglenog. Moguće je da je toranj pripadao crkvi sv. Jurja, koju su dobili templari 1184./5. Budući da je već tada Senj bio biskupsko mjesto, trebalo je graditi novu i prostraniju crkvu, tj. katedralu. U tom slučaju često se u kasnom srednjem vijeku mijenjalo i ime crkve: ona uzima za titulara Majku Božju. (Još 1460. župna crkva sv. Marka u Modrušu, kada je postala katedrala, mijenja ime u crkvu sv. Marije.) Moguće je također da se dogradnja zbiva nakon požara 1239. godine. Svakako već 1271. imamo crkvu sv. Marije, pred kojom Senjani biraju krčke knezove za stalne potestate

Katedrala sa starim porušenim zvonikom po crtežu arh. J. Vancoša.

i upravitelje grada. Nije suvišno upozoriti da su Krčki knezovi bili veoma pobožni Majci Božjoj, pa je moguće da je promjena imena vezana uz prijelaz Senja iz ruku viteškog reda (koji je posebno štovao viteza sv. Jurja) u ruke Krčkih knezova. Svakako je tijekom 13. stoljeća, ako ne i prije, građena romanička crkva od cigala, duža, a možda i šira od prvotne; vjerojatno je u vrijeme te dogradnje sagrađena i sakristija, jer ona svakako već postoji 1340. godine, u vrijeme nastanka statuta Senjskog kaptola. Ta će katedrala potrajati do početka 18. stoljeća. Tada će Bedeković 1706. preurediti svetište, Ratkaj će srušiti svodove i bočne zidove i sagrađiti novu lađu, višu i bez volti. Tu crkvu on je posvetio 1714., a unutrašnjost je bila uređena tek 1717. Benzoni je dodao južnu, a Čolić sjevernu lađu, nakon čega je 1752. ponovno posvetio katedralu. Stari zvonik pred katedralom obnovljen je 1826. On je 1900. srušen, a na drugom mjestu, u blizini, sagrađen je ovaj današnji.

DIE SENJER KATHEDRALE IN DEN NACH ROM GESANDTEN
BISCHÖFLICHEN AUSKÜNFTEN UND IN DEN VERFAHREN FÜR
DIE ERNENNUNGEN ZU DEN BISCHÖFEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Autor geht von den Arbeiten der Wissenschaftler Josip Frančičković und Melita Viličić aus. Danach gibt er Daten aus dem geheimen vatikanischen Archiv und dem bischöflichen Archiv in Senj, die nicht nur bisherige Kenntnisse ergänzen, sondern auch einige bisherige Erfassungen korrigieren.

Im Einführungsteil gibt der Autor seine Betrachtungen an, die mit den Beurteilungen von Melita Viličić über die Form der Kathedrale im Mittelalter gebunden sind. Danach führt er die Meinungen der vatikanischen Quellen über die Kathedrale im 17. Jahrhundert an, die zu jener Zeit dieselbe Form wie in früheren Jahrhunderten hatte, aber sie bedurfte äußerer Verbesserungen und innerer Renovierungen. Da die Bischöfe im 17. Jahrhundert außer der Stadt residierten, konnten sie nicht der Kathedrale genug Sorge widmen.

Die Umwandlung in Bezug auf die Kathedrale kam mit Martin Brajković (1698-1703). Er siedelte sich ständig in Senj an, erneuerte den beschädigten Bischofshof und ermöglichte damit seinen Nachfolgern in Senj zu residieren und sich ihren Tätigkeiten mehr zu widmen. 1706 renovierte Bedeković das Heiligtum, Ratkay riß das Gewölbe und das Seitenschiff um, und baute ein neues Schiff, das höher war und kein Gewölbe hatte. Er weihte die Kirche im Jahre 1706, aber das Innere wurde erst 1717 renoviert. Benzoni fügte das südliche und Čolić das nördliche Schiff hinzu. Čolić weihte die Kathedrale wieder 1752. Der alte Turm vor der Kathedrale ist 1826 renoviert worden, und in der Nähe baute man den heutigen, der 40.000 Kronen kostete.